

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ДЕВІАЦІЙ

Стосунки людей у процесі їх суспільної діяльності завжди викликали особливу зацікавленість з боку психологів, педагогів, філологів, а також фахівців-практиків насамперед з погляду узагальнення досвіду спілкування в тій чи іншій сфері, принципів і правил поведінки людини в процесі спілкування.

Поширеним є явище, коли процес взаємин, а відповідно, і спілкування не складається. Це зумовлює виникнення комунікативних девіацій – «недосягнення комунікативної мети, відсутності взаєморозуміння між учасниками спілкування» [2, с. 214].

Одна з найсуттєвіших причин виникнення комунікативних девіацій полягає саме у особливостях і властивості конкретної особистості, яка опинилася в ситуації психологічної ізоляції.

Так звані комунікативні невдачі неодноразово ставали об'єктом вивчення в різних аспектах, зокрема в працях з комунікативної лінгвістики [1], патопсихології [3], клінічної психології [4] та ін.

Одними з найбільш визначальних ознак виникнення комунікативних невдач у процесі спілкування є саме ті фактори, які пов'язані з труднощами внутрішнього сприйняття людиною свого співрозмовника (співрозмовників), з неможливістю пристосуватися до умов спілкування.

Виділяємо такі різновиди й форми комунікативних девіацій: аутистична поведінка; гіперкомунікабельність; фобічна поведінка у спілкуванні; конформістська поведінка у спілкуванні; псевдологія у спілкуванні.

Аутистична поведінка характеризується складністю чи взагалі неможливістю пристосування до дійсності й вимог повсякденного життя.

Виділяються первинна і вторинна форми аутистичної поведінки. До первинної належить синдром раннього дитячого аутизму. Основними ознаками раннього дитячого аутизму є:

- самотність, замкнутість;
- труднощі комунікації;
- порушення розвитку мови;
- стереотипність поведінки;
- порушення емоційних зв'язків;
- особливості соціальної взаємодії;
- нерівномірний розвиток інтелектуальних здібностей.

Вторинний аутизм у дорослої людини виникає внаслідок тривалої психологічної травми, часто в структурі посттравматичного стресового розладу.

Основні ознаки аутизму дорослої людини: емоційність, чутливість, сентиментальність, вразливість, відчуття недоцільності й безглуздості існування, життєва апатія.

Подібну поведінку в дітей вчені описують як психологічний синдром відходу від діяльності у молодших школярів та підлітків.

Це проявляється в своєрідному захисному прийомі, коли, наприклад, дитина поринає у світ фантазій через неуспішність у діяльності (насамперед у навчанні), що, в свою чергу, призводить до ще більшого погіршення успішності.

Гіперкомунікабельність у спілкуванні – це підвищена потреба в спілкуванні, бажання взаємодіяти з багатьма комунікативними партнерами протягом максимально можливого часу.

Основні ознаки: балакучість, невміння слухати, невміння структурувати й розраховувати час, безтурботність, безвідповідальність. Через це в неї виникає конфлікт зі співрозмовниками.

Фобічна поведінка (фобії). Основою фобічних розладів є постійний інтенсивний, необгрунтований страх (фобія). Фобічні розлади поділяють на загальні (агорафобія, соціальна фобія) і специфічні.

Фобії можуть мати як психологічний, так і психопатологічний характер, супроводжуються несподіваною появою паніки, тривоги, зайвою метушливістю.

В якості психологічного захисту від страху людина використовує якісь додаткові ритуальні дії.

Як наслідок впливу фобій виникає проблема наважитись почати процес спілкування.

Конформістська поведінка у спілкуванні – пасивне, пристосовницьке прийняття учасником комунікативного процесу готових стандартів у поведінці, безапеляційне визнання існуючого стану речей, законів, норм, правил, безумовне схилення перед авторитетами, ігнорування унікальності поглядів, інтересів, уподобань естетичних та інших смаків окремих людей.

Це схильність пристосовуватися до будь-якого оточення, світогляду, жити суспільними стереотипами, ігнорувати чи не мати власного погляду на ситуацію, при цьому неможливо реалізувати комунікативну мету й досягти результату, оскільки свою позицію людина свідомо ігнорує в процесі спілкування, заздалегідь пристосовуючись до позиції співрозмовника й беззастережно сприймаючи саме його аргументацію.

Псевдологія у спілкуванні – це схильність людини до брехні з метою залучення уваги до себе, що проявляється в різноманітних ситуаціях спілкування, як правило, ще з дитячих років.

При потуранні чи сприянні з боку дорослих така дитяча вада остаточно утверджується в комунікативній поведінці дитини, і, як наслідок, ця негативна риса залишається притаманною людині уже і в зрілому віці.

Така людина стикається із комунікативними перешкодами, пов'язаними насамперед з відсутністю довіри з боку співрозмовників, свідомого відкидання інформації як такої, що елементарно не відповідає дійсності.

Внаслідок цього співрозмовник просто відкидає будь-яку інформацію як недостовірну.

У цілому комунікативні девіації безпосередньо пов'язані з такими причинами, як психотравматичні життєві події, труднощі психологічної реабілітації після пережиття негативних емоцій, яскраво виражена надмірна демонстративність чи амбітність людини.

Відхилення в сфері спілкування часто є симптомами інших форм девіантної поведінки, порушень психологічного здоров'я або психічного розвитку.

Кожне специфічне явище, пов'язане з виникненням комунікативних девіацій, вимагає додаткового детального спеціалізованого дослідження й індивідуального підходу.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології. Львів, 2000. 236 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К., 2004. 344 с.
3. Зейгарник Б. В. Основы патопсихологии. М.: Изд. МГУ, 1973. 347 с.
4. Менделевич В. Д. Клиническая медицинская психология. М.: "МЕДпресс", 1998. 364 с.
5. Немов Р. С. Психология. Книга 1: Основы общей психологии. М., Просвещение, 1994. 436 с.